

Maqsud İbrahimbəyov

O YOL HARADADIR?

Tərcüməçi: Əyyub Qiyas

Bu gün mənə sadə bir tapşırıq verilib – Bakıya qastrola gəlmiş fransız müğənnidən müsahibə götürməliyəm. Bir neçə kəlmə əhvalı, təəssüratları haqqında danışmalıdır. Danışacaq. Axı bu onun üçün Fransada möhtəşəm reklamdır. Hamıya məlumdur ki, bizdə incəsənət yüksək səviyyədədir və əgər o, SSRİ-də qazandığı uğurlardan danışsın, o zaman bu estrada müğənnisi, fransızların təbircə desək, “şansonçu”, doğrudan da, nəse fikirləşir. Su içmək qədər asan tapşırıqdır.

...Gözəl hava var. Adamlar küçələrdə gəzişir, onların arasında gənclər lap çoxdur. Çoxdan, lap çoxdandır ki, bazar günləri belə gəzməmişəm. Hamı gedə-gedə nədənsə danışır. Məlum məsələdir, zövq alırlar. Hər şeydən – havadan, gəzintidən danışirlər... Cavandirlər də. Mən də cavanam, ancaq bir az onlardan böyüyəm. Deyəsən, elə məsələ də bu “bir az”dadır. Bəzən Allaha inanmadığıma görə təəssüflənirəm. Əgər inansaydım, ona deyərdim: “Qoca, başa düşürəm, ola bilsin ki, yaşın keçdiyi üçün səndə skleroz yaranıb, bir sözlə, hər adama ayrı-ayrılıqda zaman sərf etməyə vaxtın yoxdur və heç mən də sənə işinə qarışmaq fikrində deyiləm, ancaq insanlara münasibətdə yanlışlığa yol vermişəm. İnsanın 70, 80 il yaşaması kimə lazımdır? Yaşayırlar, yaşasınlar, ey, özləri bilər. Ancaq axı insan öz gəncliyi ilə 25 yaşında vidalaşır! Bax bu, adama pis gəlir. Bir sözlə, xahiş edirəm, bu məsələyə bir də bax”.

Aha, üçün yarısıdır! Vaxtdır. Konsert saat üçdə və altıdadır. Çox deyil? Adamın səsi bata bilər. Əşi, bir də ki, başqasının səmindən mənə nə? Mənə müsahibə lazımdır.

Foyədə xeyli adam var, artist otağının qapısının önünə qızlar toplaşır. Üzlərində elə ifadə var, sanki bu dəqiqə məşhur müğənni ilə oturub uzun-uzadı söhbət edəcəklər. Ancaq məsələ bundadır ki, onları həmin müğənninin yanına buraxmırlar.

Doğrudanmı bu odur?.. Balaca, qara, əhli-kef adama oxşayır... Çox qəribə sifəti var, ağzını açmazdan əvvəl dərisi tərpənir. Xalis əsəb xəstəsidir... “Xeyr, xeyr, müsyö, konsertə qədər heç bir müsahibədən söhbət gedə bilməz. Bu yarım saat ərzində mən tam sakit olmalıyam...” Maraqlıdır, necə sakit ola bilirsən? Yarım saat konsertə qədər, azı saat yarım da konsert... Mənasız bir şeydən ötrü üç saat itirməliyəm... Bəlkə, hər şeyə tüpürüb gedim? Yox, bundan bir şey çıxmaz, redaksiya üçün müsahibə hazırlamağa söz vermişəm, gözləməli olacağam. Maraqlıdır, görəsən, bu kimdir? Müğənnidən beş yaş böyük olar və ona baxır... Əgər qadın birinə belə baxırsa, demək, onun üçün Yer üzündəki digər milyard yarımından çox kişi heç nədir. Deyəsən, məni təqdim etməyə hazırlaşır. Balaca əlini yüngülcə sıxıram... Düz bilmişəmmiş, arvadıdır. Bura qədər gələn səs-küydən başa düşürəm ki, artıq hamı zala toplaşır. Çıxmazdan əvvəl bir anlıq dayanır, arvadının əlini tutur, nəse pıçıldayır və öpür...

...Artıq foyədə heç kəs yoxdur. Sadəcə bir neçə nəfər gecikdiyi üçün qarderobun qarşısında vurnuxur. Qadınlardan biri güzgüyə baxıb saçlarını qaydaya salır. Səidə. Nə vaxtsa bu ucaboy, çox gözəl qadınla bir yerdə uşaq olduğumuzu düşünmək çox çətindir. Bir yerdə həyatımızın ilk kitabını – “Əlifba”-nı öyrənmişik. Onu yenidən görmək çox xoşdur!..

“Heç olmasa, ildə bir dəfə zəng vura bilərsən!” Doğrudan, niyə heç olmasa, ildə bir dəfə ona zəng vurmuram? “Biz elə bu gün səndən danışmışıq”. Onun əri adlı-sanlı adamdır. “O, bu gün işdədir, qəflətən çağırıldı, mənə ancaq gündüzlər evdən harasa çıxma bilirəm: qulluqçu saat 7-də gedir, uşağı tapşırmağa heç kim yoxdur. Mənim artıq biletim var. Əgər təksənsə, yanaşı oturma bilirik...”

Artıq iki saat yarım gözləmək mənə qorxulu gəlir. Əlbəttə, Səidə ilə yanaşı oturmaq xidməti lojada oturmaqdan daha xoşdur. Gözlərimə inana bilmirəm: Səidə mənim yanımda oturub səhnəyə baxır. Axı nəyə görə bu vaxta qədər onu xatırlamamışam?

O, səhnəyə çıxır, amma alqış səsi eşidilmir. Tamamilə doğrudur. Bu alqışları qazanmaq lazımdır. Hələ ki Bakıda onu tanıyan yoxdur. Orkestri təqdim etdi. Müğənninin boyu onlardan ən balacaboy olanının çiyinə qədərdir. Boylu-buxunlu uşaqlardır, ən çox kontrabasçı. Dördü bir yerdə dayanıb gülümsəyir. Elə bil onlar boks üzrə milli komanda üzvləri, bu isə məşqçidir. Konsert başladı... Mikrofon əlində səhnədə sərbəst hərəkət edərək oxuyur. Yad motiv, tanış olmayan musiqi... Zal susur. Səs yoxdur. Zalda bircə onun səsi var. Bir də musiqi. O artıq zalda oturanların diqqət mərkəzindədir.

Dəniz qoxusu, yaz küləyi və təzə akasiya ətirli musiqi. O nə deyir? “Həyatda elə günlər olur ki, adam başını sənin zərif qolların arasında gizlətmək və haradasa o uzaq uşaqlıqda unudulub qalmaq istəyir. Bizi keçmişə aparacaq o yol haradadır?”

Səidənin gözləri alışıb-yanır. Alaqaranlıqda görə bilmirəm, birdən ağlayıb eləyər ha. Uşaq vaxtı yaxşı musiqi dinləyəndə həmişə ağlayardı. Qarşı küçədə, bizimlə üzbəüzdə bir oğlan qalırdı, tez-tez Şopenin “İnqilabi etüd”ünü ifa edirdi. O vaxt həmin əsərin “İnqilabi etüd” adlandığını bilmirdik. Oğlan bizdən böyük idi və onunla musiqi mövzusunda söhbət etməyə çəkinirdik. Nə isə... Oğlan hər dəfə bu əsəri ifa etməyə başlayan kimi Səidə ağlayırdı. Ərinin işi olduğu üçün konsertə gəlmədiyi yalandır. Sadəcə o, musiqini xoşlamır.

Zənnimcə, o, polimerlərdən və Səidədən başqa həyatda heç nəyi xoşlamır... Özümü çox xoşbəxt hiss edirəm! “Sən heç mənə gözünün ucu ilə də baxmırdın, yanımdan ötüb-keçirdin. Mənə bulvarda sənə arxanə sülənirdim. Budur, tanış kişi sənə yaxınlaşdı və içimdə qibtə hissi baş qaldırdı.

Çünki mən səni sevə bilərdim”.

Sözlərin musiqisi... Kaş bu anlar əbədiyyət qədər uzanaydı. O isə oxuyur, artıq zalda səhnə yoxdur, müğənni sıraların arasından keçir və tamaşaçılara müraciət edir: “Elə ki səni daha sevən olmadı, ruhunda bir kədər qalır. Elə ki sən daha heç kəsi sevmədin, ruhun kimsəsiz olur”. Qərribə sirdir. “Küçədə qocalarla qarşılaşanda canımı qorxu alır, axı bir gün bizim də son baharımız gəlib çatacaq, bax o zaman, gəncliyimizin atəşi yanan yerdə sadəcə kül qalacaq”.

Bitdi... Son. Demək olar ki, tədbir başa çatdı. Adamların arasından keçib foyeyə çıxırıq... “Salam, salam! Necə oldu, bəyəndiniz? Çox yaxşı müğənnidir. Qərribə səhnə mədəniyyəti var, düz demirəm? Məncə, daha çox Jilber Bekoya oxşayır... Əlbəttə, bu, amerikalardan bir pillə üstündür. Əlbəttə, bu daha yaxşı müğənnidir... Deyirlər, yaxın günlərdə Edita Pyexa da gələcək...”

Peşəkar davranır. “Müsyö, müsahibə ilə bağlı gəlmisiniz? Qulluğunuzda hazırım. Düz iki saat vaxtımız var. Tanış olmağımıza çox şadam”. Bu sözləri Səidəyə deyir. Konsertlə bağlı ona nəse deyirəm... “Üzr istəyirəm...” Axşam konsertinə qədər musiqiçilərə sərbəstlik verir. Arvadı iri termosdan bizə qəhvə süzür. Ömrümdə ilk dəfədir, termosdan qəhvə içirəm. “İçək?” Üzərində

müxtəlif nişanlar olan konyak şüşəsi çıxarır. Tərcüməçi konyak süzür. İçirik. Sonra birini də içirik. Deyəsən, sərxoş olmuşdum, çünki fikirlərim sürətlə bir-birini əvəz edir. İstəyirəm, bir şey oxumağımı xahiş edəm. Səidə onun arvadı ilə nəsə danışır. Elə biz də nədənsə danışırıq. Niyə o mənə belə eybəcər görünmüşdü? “Bəlkə, axşamkı konsertə qədər içməsəm, yaxşı olardı?” – sakitcə arvadından soruşur. “Yox, yox, o, həmişə içir”. Qadın gülür. “Hərdən antrakt vaxtı da içir”, – bunu tərcüməçi özündən əlavə edir. Çox gözəl, yenə içirik. Bu isə dördulduzlu sovet konyakıdır. İndi ancaq müğənni danışır, biz isə dinləyirik.

– Uşaqlıqda, elə ondan xeyli sonra da çox bəd-bəxt adam olmuşam... Zəif və çirkin idim, dostlarım yox idi. Arzularla yaşayırdım. Nə vaxtsa çoxlu pul qazanacağımın, qadınların mənə aşiq olacağına xəyalını qururdum... Elə bilirdim, bunlar olsa, mən də xoşbəxt olacağam... İndi çoxlu pulum var – bir adamın xərcləyə biləcəyindən dəfələrlə çoxdur, üstəlik, qadınlar məktub yazıb, mənimlə bir gecə keçirmək istədiklərini bildirirlər... Bu, çox gülməlidir, müsyö, pula ehtiyacım yoxdur, adi bir mühasibdən az xərcləyirəm, məni xoşbəxt edən yeganə qadın isə – həyat yoldaşımdır... Həyat müdrikdir... Bir sözlə, mən ancaq oxuyanda xoşbəxt oluram. Ayda bir neçə saat xoşbəxt oluram... Bu anlarda tək olmadığımı hiss edirəm. Bu yaxınlarda Fransanın cənubundakı kurort şəhərlərinin birində konsert proqramı ilə çıxış etdim. Xahiş etdilər ki, konsertdən sonra sanatoriyada sümük vərəmindən əziyyət çəkən xəstələrlə görüşüm. Ora getmək istəmədim, xəstə adamları sevmirəm... Ancaq etiraz etmək də doğru deyildi. Onlara bir-iki mahnı oxuyub aradan çıxmaq istəyirdim... Zal çox böyük idi, onun pəncərəsindən baxanda dəniz görünürdü. Xüsusi şezlonqlarda adamlar oturmuşdu. Onlar yerlərindən tərpənmirdilər və hamısının əlində güzgü vardı... Bu adamlar sümük vərəmi xəstəliyinin ən ağır mərhələsində idilər, heç biri boynunu tərpədə bilmirdi, hərəkətsiz qalmışdılar, bircə əllərindəki güzgülər tərpənirdi və onlar bu güzgülərlə mənim görüntümə baxırdılar. Mən oxuyurdum. Onlar alqışlaya bilmirdilər, çünki əllərində güzgü vardı. Düz 13 mahnı oxudum onlara... Bu xəstələrin gözlərini gördüm... O axşam göz yaşlarımı saxlaya bilmədim, amma çox xoşbəxt idim, Tanrıya minnətdarlıq edirdim, çünki insanlara başqalarının verə bilmədiyini verə bilmişdim... Söz verdim ki, bir daha onların görüşünə gedəcəyəm və sözümün üstündə durub onların qarşısında bir daha oxuyana qədər rahatlıq tapa bilmərəm. Çünki hər kəsin digər insanlar qarşısında bir borcu var. Hərdən təəssüflənirəm, əlimdən oxumaqdan başqa heç nə gəlmir. Bəzən özümü qınayıram, çünki insanlara ancaq ifamla nəsə bəxş edə bilirəm, – çarəsiz halda əlini alına qoydu və barmaqlarının necə titrədiyini gördüm. – Əminəm ki, fikrimi kifayət qədər aydın ifadə edə bilirəm. Bir sözlə, hamımız digər insanlar qarşısında bir günah işləmişik və həyatımızın müxtəlif dövrlərində onlara nəsə bir borcumuz qalıb, – deyə o, ümidlə mənə baxdı. – Heç elə olurmu ki, siz də buna bənzər bir hiss keçirirsiniz?

Hiss etdim ki, Səidə maraqla verəcəyim cavabı gözləyir. Nədənsə bu söhbət məni əsəbiləşdirməyə başladı. Qeyri-müəyyən tərzdə çiyinlərimi çəkdim: – Deyəsən, yox.

O, sərxoş adamın xoşagəlməz təbəssümü ilə gülümsədi. Arvadı diqqətlə ona baxırdı.

- Nə deyim, demək, siz xoşbəxtsiniz. Özü də məndən dəfələrlə xoşbəxtsiniz.
- Yəqin, elə mən də onun sualına sənin kimi ca-vab verərdim, – Səidə dalğın-dalğın dedi. – Məncə, bu suala heç kəs dəqiq cavab verə bilməz.
- Zənnimcə, təzə tanışımız freydizmdə “günah kompleksi” adlanan hisslərdən əziyyət çəkir.
- Bilmirəm, bilmirəm, – Səidə cavab verdi.

...Bəzən susaraq yanaşı addımlamaq ən səmimi söhbətləri əvəz edir.

– Qulaq as, – Səidə qəflətən dedi, – buradan iki məhəllə o tərəfə bizim evimizdir. Az qala on beş il olar, ora getmirəm. Gəl bizim küçə ilə gedək...

Çoxdandır, yolum buralara düşmürdü. Elə bil hər şey olduğu kimi qalmışdı: tindəki köşk, pinəçi... Sanki ağaclar da o vaxtdan bəri boy atmamışdı. Hər şey əvvəlki kimidir, ancaq həm də hər şey – küçə də, evlər də dəyişib... Məhəlləyə girdik, xeyli dolaşsaq da, köhnə qonşuların heç birinə rast gəlmədik. Bir vaxtlar bizim oynadığımız meydançada indi tanımadığımız uşaqlar oynayırdı.

– Yadındadır, – Səidə dedi, – bax bu ağacdan yığılıb əzilmişdin. Sənə tetanusa qarşı peyvənd vurmuşdular, bununla fəxr edirdin, bizsə sənə həsəd aparırdıq.

Bəlkə, heç o mən olmamışam, bəlkə, bütün bunlar heç olmayıb?..

– Dərsdən sonra sən, mən, Baris, Cahangir bax bura yığışardıq.

– Yeri gəlmişkən, onlar haradadır? Axır vaxtlar onların heç birini görmürəm.

– Baris bizim məktəbdə dərs deyir. Cahangir isə hansısa elmi-tədqiqat institutunda işləyir....

– Bəs Zaur?

– Hə, o, nazir müavini, qara “Volqa”da gəzir.

Hələ bir neçə dəqiqə də həyətdə olduq.

– Yaxşı ki, gəldik. Bu evlə bağlı çox unudulmaz xatirələrim var. Təəssüf ki, buralara tez-tez gəlmirik.

Həyətdən çıxdıq. Bir vaxtlar bu həyət mənə çox böyük görünürdü. Düz on beş il əvvəl “bizim küçə” adlandırdığım küçə ilə addımlayırdıq. Ancaq heç kəs tanış gəlmirdi! Dayan, dayan, deyəsən, səki ilə bizə tərəf gələn o yaşlı, kök adamı tanıyıram. Əlbəttə, bu, Sabir əmidir. Çox yaşlanıb... Səidə də onu tanıdı.

– Bilirsən, onun oğlu Azad nədən dərs deyir?

– Məgər eşitməmişən? Axı o rəhmətə gedib.

– Yaxşı görək! Nədən ölüb?

– Dəqiq bilmirəm. Həbsxanada ölmüşdü.

– Bəs ora necə düşmüşdü?

– Bir dəfə Barislə görüşdüm, o dedi mənə, Azadı hansısa cinayətə görə həbs ediblər. Ətraflı danışmadı... Onsuz da Azadın işləri lap çoxdan dolaşmışdı.

Sən onu yaxşı xatırlayırsan?

Mən onu yaxşı xatırlayıram? Məktəbə getməzdən əvvəl tində görüşərdik. O, həmişə tez gəlirdi, üstəlik, yolboyu narahat olurdu, deyirdi, dərsə gecikəcəyik. O məndən də yaxşı oxuyurdu. Bütün müəllimlər bir ağızdan deyirdi ki, Azad qabiliyyətli uşaqdır. O, həmişə bizdən seçilirdi. Yox, məsələ onun hamından qısaboy olmasında, yaxud küçəmizdəki uşaqların hamısından arıq olmasında deyildi. Üstəlik, onun bu xüsusiyyətləri özündən güclülərlə dalaşmağına qətiyyətlə mane olmurdu.

Azadın nədənsə qorxub-çəkiniyi yadıma gəlir. Hərdən onu yaxşıca əzişdirirdilər, elə vaxtlarda fikirli-fikirli göyərmiş gözünə dəsmalı isladılıb qoyaraq hamımızdan soruşurdu: “Çox bilinir?” İstəmirdi, evdə onun dalaşdığından xəbər tutsunlar. Bizim o vaxtkı təsəvvürümüzdə Azad çox qoçaq oğlan idi. Yaxşı yadımdadır, bir dəfə məhəlləarası futbol yarışı vaxtı top uçub yangınsöndürmə idarəsində işləyən Ağacələlin pəncərəsini sındırdı. Məhəllədə hamı ondan çəkinirdi. Həyat bir göz qırpmında boşaldı. Evdən qəzəblənmiş yangınsöndürənin səsi eşidildi. Azad sakitcə küçənin ortasında dayanmışdı. Ağacələl yüyürüb onun qulağından yapışdı.

– Sizin şüşəni mən sındırmamışam, – Azad so-yuqqanlıqla dedi. – Mən futbol oynamırdım. Doğrudan da, o, futbol oynamırdı. Sadəcə səkidə dayanıb məhəllə komandasına azarkeşlik edirdi.

– Oynamırdın? – deyən Ağacələl kinayə ilə gü-lümsədi. – Gedək atanın yanına, görək sən futbol oynamısan, ya yox?

– Gedək, – Azad təmkinlə söylədi.

Evdə Azadı əməli-başlı əzişdirmişdilər.

– Başa düşə bilmirəm, niyə mənim üstümə dü-şüblər, – çiyinlərini çəkərək mənə şikayət etdi.

Dedim, belə olanda ən yaxşısı qaçıb aradan çıxmaqdır. Məsələni böyüklərin sorğu-sualına qədər çatdırmaq mənasızdır. Məni diqqətlə dinləyən Azad dedi:

– Mən Ağacələla da, atama da dedim ki, futbol oynamamışam. Axı yalan demirdim!

Azad atasını çox istəyirdi. Onun anası balaca, sakit qadın idi, həmişə başı ev işlərinə qarışırdı. Məhəllədə “döyüşlərin” qızğın çağında oğlunu səsləyib ya mağazaya yağ almağa, ya da neft dükanına göndərmək istəyəndə Azad əlindəki “qılıncı” oynadaraq etiraz edirdi və bu zaman qadın ənənəvi üsuldan istifadə edərək oğlunu yola gətirir: “Atan gedəndə tapşırı ki, filan işi görərsən”, – deyirdi. Hər dəfə də möcüzə baş verirdi: Azad cəsur döyüşçüdən balaca, sözbəxan oğlana çevrilir, əlində zənbil, ya da neft bidonu ilə bir az əvvəlki rəqiblərinin yanından ötüb evə tələsirdi.

Azad inadla deyirdi ki, atası Sabir əmi həyətdə hamıdan yaxşı nərd oynayır. Deyəsən, mən: “Atam deyir ki, nərdə kimin bəxti gətirirsə, o qalib gəlir”, – deyəndə xətrinə dəyirdi. Azad deyirdi ki, onun atası çox güclü adamdır və mənim atamdan dəfələrlə güclüdür. Heyif ki, heç vaxt bu mübahisəyə dəlil-sübutla birdəfəlik son qoya bilmirdik.

Hər dəfə Azadgilə gedəndə Sabir əmi gözlərini qəzətdən ayıraraq eyni sözü təkrar edirdi:

– Hə, salam, ay oğlan. Adın nə oldu səninin?

Mən də onunla salamlayıb, adı deyirdim.

– Hə, hə, elədir ki, var. Yaxşı, de görüm, neçənci sinifdə oxuyursan?

Sabir əmi növbəti dəfə Azadla eyni sinifdə oxuduğumuzu dəqiqləşdirdikdən sonra məmnunluqla deyirdi:

– Bərəkəllah! Çox yaxşı. Atana salam deyərsən! – Sonra yenə lopa biğlərini tərpədən qəzet oxumağa davam edirdi.

Sabir əmi ailə üzvlərinin qəzet oxumasına çox ciddi nəzarət edirdi. Azad üçün “Pionerskaya pravda” və “Murzilka”ya abunə olunmuşdu və hər axşam Azadın onları axıra qədər oxuyub-oxumadığı ilə maraqlanırdı. Sabir əminin fikrincə, bütün alicənab adamlar qəzet oxuyur və buna görə Azad da qəzet oxumalıdır. Hələ indiyə qədər başa düşmürəm, o, “alicənab” deyərkən nəyi nəzərdə tuturdu. Amma dəqiq bilirəm, o, Azadın alicənab adam kimi tərbiyə alıb böyüməsi üçün əlindən gələni edirdi. Bir dəfə onu necə danladığını eşitmişdim.

Bütün həyat uşaqları ilə bir yerdə Buzovnaya getmişdik. Əlbəttə, gəlib çatdıq, iki dəstəyə ayrılıb futbol oynamağa başladıq. Əşyalarımızı bir yerə yığıb qum üstə qoymuşduq. Azad isə oğurlamasınlar deyə şalvarını və köynəyini səliqə ilə qəzetə büküb qumda basdırdı. Üşüyənə qədər çimdik, evə getməyə hazırlaşanda məlum oldu ki, Azad paltarlarını basdırdığı yeri tapa bilmir. Qaranlıq düşənə qədər ona qoşulub axtardıq, ancaq tapa bilmədik. O axşam Sabir əminin Azadı kötəkləyib qəzəbli səslə: “Əlimdən gələni edirəm ki, sən adam olasan, sənsə öz axmaq hərəkətlərindən əl çəkmirsən!” – dediyini eşitdim. Azad cavab vermirdi: o bu danlağı ədalətli sayırdı, çünki, doğrudan da, paltarlarını itirmişdi və bu işdə günahkar ancaq özü idi. O axşam evə gedəndə anam məni danışdırmadı, atam isə harada itib-batdığımı soruşdu. Mən hər şeyi yerli-yataqlı ona danışdım. Atamın köks ötürüb anama dediyi sözləri eşitdim: “Sabir axmağın biridir, vurub uşağı şikəst edəcək!”

Həmin payızda Azadı musiqi məktəbinə yazdırdılar. İndi o, üzərində qızılı lira həkk olunmuş qovluğu qoltuğuna vurub yanımızdan hikkə ilə keçib-gedirdi. Musiqi məktəbində də uğurları davam edirdi, onun solfeciodan, ixtisasdan, digər fənlərdən “beş”lərlə dolu qiymət cədvəlini özüm görmüşdüm. Əgər günlərin bir günü Sabir əmi musiqi dərslərinin çox ləng getdiyini fikirləşməsəydi, yaqın, müəyyən zaman keçdikdən sonra ondan böyük pianoçu çıxardı. O vaxt musiqi müəllimi Sima Akimovna onların evinə gəldi. Məhz onun rəhbərliyi altında Azad qısa zamanda çox yaxşı ifa etməyi öyrənmişdi. O özü ilə əllə yazılmış və həmin dövrdə dəbdə olan musiqilərin not kağızını gətirmişdi və onu bu notlarla öyrədirdi. Hər dəfə evlərinə qonaq gələndə Sabir əmi Azadı çağırırdı, o da not dəftərini qarşısına qoyub bütün əsərləri ardıcılıqla ifa edir, qonaqlar Azadın istedadını tərifləyirdi.

Həmin axşam onlarda idim. Azad Sima

Akimovnanın verdiyi növbəti tapşırığı pianoda ifa etməyi öyrənirdi, Sabir əmi isə kresloda oturub musiqinin taktı ilə ayağını döyəcləyir, qəzet oxuyurdu. Birdən başını qaldırdı.

- Niyə mahnını əvvəldən başladın, axı onu axıra qədər çalmamışdın?
- Çalmışdım, – Azad cavab verdi. – Görürsən, bu, axırıdır, sonuncu not.
- Elə şey yoxdur, – Sabir əmi dedi. – Mən bu mahnını bilirəm... Ti-ra-ra-ram.. Sən sonuncu bəndi çalmadın.
- Çaldım axı, ata. Bax da, sonuncu not “mi”dir, sonra başqa mahnı başlayır.
- Elə bilirsən, notdan başım çıxmır, – Sabir əmi hirsələndi. – Ancaq mahnının motivini bilirəm, üstəlik, gündüz bu mahnını müəllimlə bir yerdə axıra qədər çalmışdın, özüm eşitmişəm... İndi isə həyasızlıq edib üzümə durursan, atanı aldatmaq istəyirsən... Çal!

Azad bir neçə dəfə həmin lənətə gəlmiş mahnını ifa etdi və hər dəfə eyni yerdə onu bitirdi, axırda özündən çıxmış Sabir əmi ona şillə vurdu.

Mən gedəndə Azadın dodağından qan axır, ancaq o, ifasına davam edirdi...

Ertəsi gün Azad məktəbdə görünmədi. Axşam bizə gəldi. O vaxt hələ bizim mənzildə qaz yox idi, mən sobanın yanında oturub ocağa odun atırdım.

Uşaqlıqda sobanın qarşısında oturmağı xoşlayırdım. Azad gəlib sakitcə yanımda oturdu. O da ocağa nəşə atmağa başladı. Birdən heyrətlə ona baxdım, not yazılmış kağız parçaları idi.

– Dəli olmusan? Atan səni öldürər.

– Hünəri var, barmağını mənə vursun!

Azad ağladı. İlk dəfə idi, onu ağlayarkən görürdüm. Bu gün Sima Akimovna onlara gəlib və özü ilə dünənki mahnının son səhifəsini gətirib. Sən demə, dünən gedəndə qarışıq salıb onu özü ilə aparıb. Sabir dayı isə Azadı heç bir günahı olmadan vurub və gecə keçənə qədər onu eyni şeyi çalmağa məcbur edib.

– Mən ona göstərirəm, deyirəm axı: “Səni aldat-mıram, hər şeyi düz çalırım”. O isə mənə deyir ki: “Səndən alicənab adam çıxmaz”. Sonra vurub dodağımı partladı.

İri, divarın bir tərəfini tutan holland sobasının qarşısında oturub notları yandırdıq.

Alaqranlıq uşaq otağından yemək otağına keçəndə gözlərimi qıydım. Atam diqqətlə radioqəbuledici dinləyirdi. Bu, ortasında balaca sarı şüşə olan iri qutu idi. Atam təkidlə deyirdi ki, bu radioqəbuledici istənilən stansiyanı tuta bilir: xırıltılı, cüyütlü olsa da, tuta bilir. Anam onu nə qədər dilə tutsa da, atam bunun əvəzinə təzə model qəbuledici almaq istəmirdi. O, başını çevirmədi.

– Get Azadgilə, mənim adımdan Sabirdən xahiş elə, bizə gəlsin. Yolüstü Tolya əmiyə də dəy, ona da çatdır ki, atam səni saat 6-da yox, 7-də gözləyəcək.

Tolya əmi yaşlı bərbərdir, o, məhəllənin bütün kişilərinin və oğlan uşaqlarının saçını qırmağa gəlir.

Əvvəlcə atamın sifarişini çatdırmaqdan ötrü Tolya əmiyə baş çəkdim. Həyəətə baxan pəncərə qarşısında oturub ülgücü enli dəri kəməərə sürtərək itiləyirdi.

– Dayan görüm, – sözümlü bitirib qaçmağa ha-zırlaşdığımı görəndə mənə dedi. – Atana deyərsən, özüm gördüm, Tolya əmi ülgücü necə itiləyirdi, bir bax, necə ülgücdür, “Əkiz oğlanlar”dır ha.

Doğrudan da, bu parıldayan ülgüc üstə iki çılpaq oğlan şəkli həkk olunmuşdu.

– Daha belə ülgüclərdən düzəltmirlər, – Tolya əmi başını bulayaraq əlavə etdi. – Bu da axırıncısıdır, saxlamışam. Bunu hər adama istifadə eləmirəm. Küçəmizdə cəmi iki müştərimin üzünü bununla qırırıam. Üçüncü sən olacaqsan, çünki sən çox hörmətli kişinin oğlusan. Əlbəttə, əvvəl o vaxta qədər yaşamalıyam, yəni üzünü qırxdırmağa başlayana qədər... Darya, Darya! – Tolya əmi birdən uca səslə çığırdı. – Şərab gətir!

– Nə olub, niyə qışqırırsan? – Darya xala otaqdan çıxıb ərinin üstünə çəmkirdi. – Qonşuları qorxudarsan! Nə şərab? Adam da belə balaca oğlanla şərab içər?!

Tolya əmi özü şərab şüşəsini gətirdi və balaca qədəhlərə şərab süzdü.

– Arzum burdur ki, sən böyüyəndə atana oxşa-yasan, çünki sənin atan yaxşı kişidir, bir də arzum budur ki, mənim də oğlum böyüyəndə mənə oxşasın, çünki mən də yaxşı kişiyəm. İçək o sağlığa ki, bütün uşaqlar öz valideynlərinə oxşasınlar, yoxsa dünyaya dağlar...

Bu dəfə Sabir əmi görən kimi məni tanıdı. Atamın xahişini ona çatdırdım, o, başı ilə razılıq edib, o dəqiqə ardımca düşdü. Azadın anası ürkək baxışlarla ardımızca baxırdı.

– Azad sizdədir? – evə çatacaqda məndən soruşdu.

Çoxdan qonşu olmağımıza baxmayaraq, Sabir əmi birinci dəfə idi, bizə gəlirdi. Özü də o, atamın müdir olduğu müəssisədə işləyirdi.

Bilmirəm, atamla Sabir əmi nə danışdı. Ancaq onun atamla vidalaşarkən dediyi sözləri eşitdim:

– Onun adam kimi böyüməyini istəyirəm. Bunun üçün hər şey edirəm. Təzə ayaqqabı – buyur, təzə kostyum – götür, geyin! Musiqi müəlliminə hər ay 300 rubl ödəyirəm, sadəcə bir arzum var, o, adam olsun. Mən içki içmirəm, siqaret çəkmirəm.... Mən elə adam deyiləm... Ancaq öz ailəmi düşünürəm. Axı biz milçək deyilik! Mənim üçün əsas odur ki, oğlum adam olsun... Bəlkə, düz fikirləşmirəm? Tərbiyə verirəm ona, bütün gücümü buna sərf edirəm...

Atam köks ötürdü.

– Tez-tez gəl. Qoy Azad bu gecə bizdə qalsın...

Bir neçə aydan sonra biz başqa rayona köçdük, ancaq mən yenə əvvəl oxuduğum məktəbə gedirdim. Yenə əvvəlki kimi dərstdən sonra Səidənin oxuduğu 18 nömrəli qız məktəbinin həyatında gözləyir, sonra bir yerdə Şamaxıdan keçib 1-ci Paralel küçəsinə – bizim, daha doğrusu, artıq onun məhəlləsinə gedirdik. Azad atası ilə münasibətləri barədə heç nə demirdi, heç mən də ondan nəsə xəbər almırdım. Özümüz hiss etmədən ətrafdakıların gözündə böyüyürdük.

Daha küçədə futbol oynamırıq. Yavaş-yavaş dəblə maraqlanmağa başlamışdıq, rəqs meydançalarına gedirdik. Bir sözlə, o vaxtlar Bakıda elə yerlər az idi. Əslinə qalsa, o vaxt şəhərdə cəmi bir caz-orkestr fəaliyyət göstərirdi – onlar da “Bakport” klubunda ifa edirdilər.

“Bakport” un öz qaydaları vardı və hər kəs ona qeyd-şərtsiz riayət edirdi. Əgər tanımadığın qız nə vaxtsa sənəin dəvətinə etiraz edibsə, onu təzədən rəqsə dəvət edə bilməzdin. Bir də rəqs bacarmayana baxıb gülmək qadağan idi. Heç vaxt həmin klubda kiminsə dava saldığını görməmişdim. Əgər rəqs meydançasına içkili adam gəlirdisə, onu sakitcə bayıra çıxarırdılar.

Azad bu klubun daimi qonaqlarından biri idi. Məhz bu klub və xüsusilə də Azad sayəsində caz musiqisini dərk etdim və onu sevdim.

Həmin axşam Səidə, Azad və mən birlikdə “Bakport” da idik. Biz bura 6 nömrəli məktəbdəki tədbirdən sonra gəlmişdik. Bu ildən həmin məktəbdə oxuyurdum. Çox gözəl axşam idi. Hərəmiş Səidənin bir əlindən tutaraq küçə ilə gedir, gülürdük. Azad gözlərini Səidədən çəkmirdi, deyəsən, o vaxt qızdan xoşu gəlirdi. Sonra “Bakport” a getdik. Fasilə zamanı bütün musiqiçilər yaxınlaşıb Azadla görüşdü. Bu şərəf hər kəsə nəsib olmurdu, hətta klubun daimi qonaqları da belə hörmətlə qarşılanmırdı. Azad qürurla dedi:

– Tanış olun, dostlarımdır.

Bir daha təkrar edirəm, çox möhtəşəm axşam idi. Biz növbə ilə bu klubdakı, bu şəhərdəki, bütün dünyadakı ən gözəl qızla rəqs etdik. Sonra evə getdik. Taksi ilə getməyi təklif etdim, pulum vardı, ancaq Azad həmişə pul sarıdan korluq çəkirdi, onun atası xəsis adam idi. Səidə razı olmadı, dedi, belə bir gözəl havada taksiyə minmək ağılsızlıqdır. Piyada getdik.

Azadgilin evinə çatanda gecə saat ikinin yarısı idi. Azadın tutulub qaldığı və susduğunu hiss etdim, ancaq buna əhəmiyyət vermədim. Birdən həyətdə bir nəfərin ağ silueti canlandı – bu, əynində pijama olan Sabir əmi idi və gecənin sakitliyində şillə səsi eşidildi... Səidə çığırıldı...

– Yaramaz, – Sabir əmi dedi. – Xəstə atan gecə yatmır, sənin yolunu gözləyir, sənsə səhərə qədər küçələrdə sülənirsən! Cəld ol evə! Sənin vicdanın var?!

...Sizə danışdığım söhbətlərin hamısı ilk dəfə Bakını uzun müddətlik tərk etdiyim vaxta qədər olub. Qayıdandan sonra tez-tez küçəmizə baş çəkmək istəsəm də, heç cür vaxt tapa bilmirdim. Amma bir dəfə Səidə ilə sözləşdik ki, kinoya gedək. Tələsmədən küçə ilə gedirdik, seansın başlamasına hələ iki saat qalırdı. “Vətən” kinoteatrının çıxışında bir dəstə adam dayanmışdı, yoldan keçənlər onların yanından ürəkərək ötüb-keçirdilər. Ortaqlıdakı arıq oğlan ayaq üstə zorla dayanırdı.

– Azaddır, – Səidə dedi.

Bəli, o idi. O da bizi tanıdı, gülümsəyərək yaxınlaşdı. Bir neçə oğlan da onunla gəldi.

– Əzizlərim! – Azad ucadan deyib, bizi qucaqladı. – Tanış olun, – üzünü onunla gələnlərə tutdu. – Bunlar mənim ən yaxın dostlarımdır! Ən yaxın...

Azadın tanışları növbə ilə əlimizi sıxdı. Onlardan birini tutub saxlamalı oldum.

– Gedək, – Azad dedi. – Bu gün mənim qona-ğimsiniz. Gedək, bir yerdə oturaq, köhnə günləri yada salaq. “Şirvan” restoranına gedirik... Yaxşı yerdir... Narahat olmayın, pulum var... Nə qədər istəsəniz, var... İndi yaxşı qazanıram. Oturaq, taksiyə gedək... Getdik...

– İşlər necə gedir, Azad? – xəbər aldım.

– Oturaq, danışarıq! Nə yaxşı sizi gördüm. Gəlin gedək, bir az oturaq!

– Başqa vaxt oturarıq, – dedim. – Kinoya getmək istəyirik.

– Heç kinonun yeridir? – Azad dedi. Mənə elə gəldi ki, o, bir anda ayılmışdı. – Gör nə vaxtdır, görüşürük, sən də kinodan dəm vurursan... Gedək, söhbət eləyək!

– Yox, – bu dəfə qətiyyətlə dedim. – Başqa vaxt oturarıq. Zəngləşərik.

Və getdik... İki məhəllə uzaqlaşdıqdan sonra Səidə dedi:

– O bizim arxamızca baxır.

Çevrilib geri boylandım. Uzaqda, yol ayrıcında alçaqboy, arıq bir oğlan əllərini cibinə salıb dayanmışdı, yerində yüngülcə yellənərək arxamızca baxırdı...

...Məhəlləmiz bu illər ərzində çox az dəyişib. Xeyli ağac bitib, köhnə neft dükanının yerində indi süd dükanı açıblar. İndi bu məhəllədən tamamilə yad adamlar ötüb-keçir. Sabir dayı da yad adamlar kimi yanımızdan ötüb-keçdi və bizi tanımadı. Çox xəstəhal siması vardı.

– Bizim də günahımız var, – birdən Səidə dilləndi.

- Yox. Bizim heç bir günahımız yoxdur. Biz uşaq idik.
- Günahımız var, – Səidə inadından əl çəkmə-di. – Hər birimizin digər insanlar qarşısında nəşə borcumuz var. Həyatımızın müxtəlif dövrlərində onlara nəşə bir borcumuz qalıb...

Mənə elə gəldi ki, o kiminsə sözlərini təkrar edir, sanki mən bu sözləri artıq eşitmişdim, amma nə qədər çalışsam da, nə vaxt eşitdiyimi xatırlaya bilmirdim.

Uşaqlığımızın küçələri ilə yanaşı addımlayırdıq...

1967